

Верховцова Ольга Михайлівна
старший викладач кафедри іноземних мов
ННІМВ НАУ, м. Київ, Україна

Тел.: 408-66-67
(050) 730-13-43
вул. Героїв Севастополя, 26 кв 49

Верховцова Ольга Михайлівна
старший викладач кафедри іноземних мов
ННІМВ НАУ, м. Київ, Україна

Проблема еквівалентності в юридичному перекладі

Анотація. Основною складністю юридичних перекладів є ретельність і точність передачі змісту тексту. Ні про яку приблизність тут не може йти й мови, адже від якості перекладу юридичного документа, пов'язаного, наприклад, зі стягненням боргів або ліквідацією компанії, може залежати репутація тих чи інших бізнесменів, реалізація тих чи інших інвестиційних програм, прийняття тих чи інших рішень. А якщо мова йде про захист бізнесу, то юридичні терміни, поняття, назви установ, законопроектів і різного роду приписів в перекладеному тексті повинні бути абсолютно зрозумілими і для відповідача, і для позивача, щоб повністю виключити будь-які непорозуміння.

Ключові слова: термін, контекст, безеквівалентна лексика, юридична мова, понятійні ознаки, види перекладу.

Olga Verkhovtsova
senior teacher of Foreign Languages Department
SIIR NAU, Kiev, Ukraine

PROBLEM OF EQUIVALENCE IN LEGAL TRANSLATION

Summary. The main difficulty in legal translation is thoroughness and accuracy in rendering the meaning of the text. No approximateness is allowed because much depends on the quality of the translation of documents on recovering debts, for example, or a company liquidation, the reputation of people involved, the implementation of different programs and projects, taking important decisions. When we talk about business protection, all legal terms, notions, names of the enterprises and all kinds of explications in the translated text should be absolutely understood for both the defendant and the defended to avoid any misunderstandings.

Key words: terms, context, non-equivalent vocabulary, judicial language, notional signs, types of translation.

Постановка проблеми. Основною лексичною і понятійною одиницею мови спеціальної сфери є термін. Юристи та лінгвісти розуміють під терміном дещо різні речі, хоча маються на увазі і подібні критерії. Розуміння юристів значно ширше, оскільки вони відносять до категорії термінів навіть слова, які в текстах законів вживаються в своєму основному загальнолінгвістичному значенні.

Як юристи, так і лінгвісти відзначають незалежність терміна від контексту, при цьому значення терміна розкривається в його дефініції, а не в контексті, як це відбувається з загальноповживаною лексикою. Таким чином,

слово переходить з загальнолітературної мови в мову професійну і стає елементом терміносистеми.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Сьогодні існує значна кількість робіт в області перекладознавства, присвячених різним проблемам перекладу спеціальних текстів, наприклад, праці таких вчених, як Л.С. Бархударова, В.Н. Комісарова, Я.І. Рецкера, Л.Л. Нелюбіна, Т.Р. Левіцької, М.Г. Гамзатова та ін. Слід зазначити, що юридична мова, як мова для спеціальних цілей, вивчена порівняно мало, а проблема вивчення особливостей перекладу, зокрема, французьких юридичних термінів, належить до найменш розроблених аспектів теорії перекладу. У своєму дослідженні складнощів спеціального перекладу М.Г. Гамзатов відзначає, що складнощі перекладу юридичної термінології визначаються цілим комплексом причин: - складнощі, обумовлені мовною природою терміна; складнощі, пов'язані зі специфічними характеристиками юридичного терміна; складнощі, що виникають через розбіжність юридичних систем держав, отже, через розходження обсягів понять, що передаються термінами-аналогами, через існування специфічних для однієї терміносистеми одиниць і відсутності перекладацьких відповідностей в іншій [2, с. 11]. Правильний вибір слова або словосполучення при перекладі в першу чергу залежить від його смислової та стилістичної адекватності. Величезне значення при перекладі термінів у договорах будь-якої специфіки має поняття еквівалентність, що іншими словами позначає збіг понять у французькій та українській мовах. Вважається, що повна еквівалентність притаманна тим поняттям, які збігаються за всіма понятійним ознаками. Однак, у більшості випадків ознаки понять французької і української правових систем не збігаються, і вже не можна говорити про повну еквівалентність при перекладі того чи іншого правового терміна. Еквівалентами ми, згідно з визначенням Я.І. Рецкера, вважатимемо такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними і, як правило, не залежними від контексту [4, с. 13]. В.Г. Гак пропонує схему, в якій розрізняються три види еквівалентності: формальна, смислова і ситуаційна.

Мета дослідження виділити основні способи перекладу юридичної лексики. Юридичну термінологію ми можемо умовно поділити на три групи: терміни, що мають пряму відповідність в мові перекладу, терміни - варіантні відповідності та безеквівалентна лексика. В окрему групу винесемо «хибні друзі перекладача».

Завдання дослідження виявити найкращі шляхи перекладу юридичних термінів, які не мають чітких аналогів в українській мові.

Формальний еквівалент припускає вираз загальних значень у двох мовах аналогічними мовними формами. Наприклад:

La délégation française arrive aujourd'hui à Londres.

Французька делегація прибуває сьогодні до Лондона.

Смисловий еквівалент припускає вираз одних і тих же значень у двох мовах різними способами. Наприклад:

La délégation a quitté Londres par avion à destination de Paris.

Делегація вилетіла з Лондона до Парижа.

Ситуаційний еквівалент припускає вираз висловлювань, що описують одну й ту ж ситуацію, не тільки за допомогою різних форм, але і за допомогою різних елементарних значень. Наприклад:

La délégation française regagne Paris.

Французька делегація вилетіла на батьківщину.

Описовий або інтерпретуючий переклад використовується тоді, коли в іншій мові не існує відповідного поняття. Цей метод полягає в передачі значення лексичної одиниці за допомогою розгорнутого опису. Перевагою цього методу є те, що він може повністю розкрити суть явища, що позначається терміном-реалією. Недоліком описового перекладу є його громіздкість, що може позначитись на якості перекладу. Наприклад:

Путівка в санаторій, в будинок відпочинку - *Une place dans un sanatorium, dans une maison de repos.*

Путівка водія стає «дорожньої папером» - *Feuille de route.*

Французьким висловом *épeler le nom d'une personne* буде еквівалентно пояснення українською вимовити по буквах прізвище людини.

Інші приклади формальних еквівалентів: *victime (f)* - це завжди жертва, *esclavage (m)* - завжди рабство, *coupable (m)* - завжди винний, *siège (m) social* - завжди місцезнаходження юридичної особи, *créancier (m)* - завжди кредитор, *perquisition (f)* - завжди обшук. До цього ж розряду відносяться багато інших слів і словосполучень термінологічного характеру з права: *loi (f)* - закон; *règle (f) de droit* - норма права; *testament (m)* - заповіт; *prison (f)* - в'язниця; *gage (m)* - заклад рухомої речі з передачею її кредитору; *réclusion (f) à perpétuité* - довічне ув'язнення; *Cour (f) Suprême* - Верховний суд; *Cour (f) d'appel* - апеляційний суд; *emprisonnement (m)* - тюремне ув'язнення; *juge (m) de paix* - мировий суддя і т. п. Незважаючи на те, що основними характеристиками термінів є точність і однозначність, юридичній термінології часто властива полісемія, тобто, коли термін має кілька значень. Для вибору правильного варіантного відповідника необхідно звертати увагу на лінгвістичний контекст, в якому вживається дане слово. Так, французьке слово *action (f)* має серед інших значення «судовий позов» і «судова справа», а вираз «*intenter une action*», у свою чергу, перекладається як «порушити справу» або «пред'явити позов»;

La Commission européenne intente une action contre l'Italie pour non-respect des règles de l'Union européenne dans les services de santé publique. [10].

Європейська Комісія порушує справу проти Італії за недотримання європейських правил в охороні здоров'я.

Le père d'un passager du vol MH370 de Malaysia Airlines tombé dans l'océan Indien le 8 mars a intenté une action en justice contre la compagnie. [13].

*Батько пасажера рейсу MH370 Малазійських авіаліній, літак яких впав в Індійський океан 8 березня, **подав позов** проти компанії.*

Французьке дієслово *instruire* в юридичних текстах може перекладатися українською мовою як «розглядати справу в суді» (якщо мова йде про цивільний процес), або «розслідувати, проводити розслідування» (якщо мова йде про кримінальний процес).

*Le Tribunal tient des audiences publiques pour **instruire** les plaintes de discrimination.* [8]

*Суд **проводить** публічні слухання справ щодо дискримінації.*

*Il leur appartient d'examiner et d'**instruire** les infractions commises sur le territoire de leur ressort.* [8]

*Вони несуть відповідальність за розгляд і **розслідування** злочинів, скоєних в їх юрисдикції.*

Українське слово «обвинувачений» може перекладатися французькою мовою як *prévenu (m)* і *inculpé (m)*. При перекладі слід звертати увагу на контекст, в якому вжито дане слово, так як у першому випадку це «обвинувачений, вже переданий суду», а в другому випадку - «обвинувачений, що знаходиться під слідством».

*Ces droits comprennent évidemment l'obligation d'informer **le prévenu** de ses droits dans une langue qu'il connaît.* [8]

*Ці права очевидно включають право **підсудного** отримувати інформацію про свої права мовою, яку він розуміє.*

*L'**inculpé** aurait alors la possibilité de prouver la provenance légitime de ces biens.*

***Підозрюваний** мав би тоді можливість довести законне походження свого майна.* [8]

У залежності від того, який судовий орган виносить рішення, українському «судове рішення, постанова» відповідають французькі *jugement (m)* (судове рішення трибуналів першого інстанції у цивільних справах), *sentence (f)* (вирок трибуналів у кримінальних справах) і *arrêt (m)* (постанова судів другої інстанції).

*Si les parties sont d'accord pour que toute la procédure ait lieu en anglais, **le jugement** sera prononcé en cette langue.* [8].

*Якщо сторони погоджуються, щоб справа слухалась англійською мовою, то й **вирок** має бути виголошений також англійською.*

*Si le procès d'un accusé se termine par un verdict de culpabilité, le juge doit prononcer **une sentence** contre lui.* [12].

*Якщо процес над звинувачуваним закінчується визнанням його вини, то суддя повинен зачитати йому **вирок**.*

Le demandeur au pourvoi estime que l'arrêt frappé de pourvoi a été rendu en violation des règles régissant l'administration des preuves car il s'est fondé sur des éléments qui n'ont pas été prouvés. [12].

Заявник стверджує, що **рішення** щодо апеляції було винесено з порушенням правил, які регулюють процедуру, бо воно базувалося на фактах, що не були доведені.

Слід зазначити, що юридичний переклад являє собою не тільки переклад з однієї мови іншою, але і з однієї правової системи в іншу правову систему. Враховуючи те, що правова система держав теж є частиною культури мови, необхідно враховувати існуючу різницю в правових системах.

«Відмінності не існують самі по собі, тільки контакт з іншими, порівняння свого з чужим надає тим чи іншим елементам статус диференціальної, національно-специфічної ознаки»[1, с. 7]. Відсутність точних і постійних лексичних відповідностей якомусь слову не означає неможливість передати його сенс в контексті. Будь-яке слово може бути перекладено іншою мовою хоча б описово. Те, що неможливо відносно окремого елемента, можливо відносно складного цілого, тобто на рівні контекстуального перекладу. Тому питання зводиться не до того, можна чи не можна перекласти чужу лексичну одиницю, а до того, як її перекласти. Можливість правильно передавати без еквівалентну лексику і поняття, з нею пов'язані, передбачає певні знання про те, в якій ця лексика функціонує. При перекладі безеквівалентної одиниці можливе створення окказіональної відповідності. Так, в галузі перекладу безеквівалентної юридичної лексики при відсутності українського еквівалентного або варіантного відповідника французькому слову, можна вдатися до наступних типів окказіональних відповідників:

1) Відповідники-запозичення, які відтворюють в мові перекладу форму іншомовного слова.

Такі відповідники створюються за допомогою перекладацького транскрибування або транслітерації. Такі, наприклад, українські відповідники французьким словами: *servitude (f)* – сервітут, *assesseur (m)* – асесор, *abrogation (f)* – аброгація, *ordonnance (f)* – ордоннанс.

Ordonnance du président de la septième chambre de la Cour du 11 mars 2008 (demande de décision préjudicielle du Tribunale civile di Genova - Italie) [64].

Ордонанс Президента сьомої палати Суду від 11 березня 2008 року (вимагає попереднього рішення від Цивільного Суду Генуї, Італія)

Ces fondements peuvent être réaffirmés, par l'abrogation de l'archaïque section 223 et par la subrogation de clauses qui définissent l'enfant non encore né comme un être humain et qui assurent sa protection comme personne, dès le moment de sa conception. [12].

Ці постанови можуть бути Perezatвердженні через **аброгацію** застарілого параграфу 223 та **суброгацію** положень, що утверджують ще ненароджену дитину як людську істоту і забезпечують їй захист як людині з моменту її зачаття.

2) Відповідники-кальки, що відтворюють морфемний склад слова або складові частини стійкого словосполучення у вихідній мові. До такого роду відповідників можна віднести: *tribunal (m) de police* - поліцейський трибунал, *avocat (m) général* - генеральний адвокат, *juge (m) de paix* - мировий суддя, *tribunal (m) de commerce* - торговий трибунал, *tribunal (m) de grande instance* - трибунал великої інстанції, *chambre (f) d'accusation* - обвинувальна палата.

Le juge de paix a le droit de refuser de signer la dénonciation, par exemple, s'il est d'avis que les accusations ne sont pas fondées. [8].

Мировий суддя має право відмовитись підписати повідомлення про скоєння злочину, якщо докази не обґрунтовані.

Le Tribunal de Grande Instance de Nanterre accorda, par jugement en date du 13 mai 1996, la garde à la mère et un droit de visite au père. [8].

Рішенням Трибуналу великої інстанції Нантера від 13 травня 1996 року, діти залишаються з матір'ю, а батько має право спілкуватися з ними..

3) Відповідники - лексичні заміни. У разі неможливості створити відповідник вищевказаними способами для передачі значення безеквівалентної лексики застосовується описовий метод, напр .: - *réquisitoire (m) définitif* – остаточна вимога прокурора про припинення слідства та передачі справи до суду; - *Sommation (f)* - попередження боржника про виконання боргових зобов'язань; - *Trouble (m) illicite* - незаконне оспорювання права власника на користування благом, майном; - *Mise (f) en accusation* - передача суду присяжних звинуваченого слідчим суддею; - *Jurisdiction (f) de renvoi* - судовий або слідчий орган, в який справа направлена для нового розгляду або нового розслідування.

Особливу увагу потрібно приділити перекладу неологізмів з французької мови. Неологізм - слово, значення слова чи словосполучення, що недавно з'явилися в мові (новостворене, що було відсутнє раніше). Свіжість і незвичність такого слова або словосполучення ясно відчувається носіями даної мови. Відмінною рисою розвитку неології у Франції було прагнення держави встановити контроль над процесами неологізації, обмеживши тим самим приплив нових слів у лексичний склад французької мови. У французькій мові терміни будуються за традиційними словотворчим моделями, а деякі слова вживаються і в загальному значенні, і як спеціальні терміни (*pétition* – 1. петиція, 2. заява, 3. клопотання).

Способи творення термінів зводиться в основному до утворення похідних слів і багатомовному запозиченню. Поява терміна в науковому стилі пов'язане з семантичним розвитком загальномовної лексики, яке протікає в 2-х напрямках - метафоричного перенесення і збагачення поняття. Але ж у людей різних національностей можуть бути абсолютно різні уявлення про одне й те ж поняття. І це поняття може викликати абсолютно далекі одна від одної асоціації.

Наприклад, таке словосполучення як «касаційна інстанція» перекладається французькою мовою словосполученням «*instance de recours*» (*instance* -

інстанція; *recours* - надія, спосіб), а англійською «*the reversal instance*» (*reversal* - зміна; *instance* - інстанція). Таким чином видно що одне і те ж поняття у одних асоціюється з надією, у інших, зі зміною чого-небудь, а у третіх (у нас) - взагалі ні з чим конкретним. Або такий термін як «підсудність» англійською перекладається як «*amenability*» (відповідальність, податливість); а французькою - «*competence*» (компетенція, можливість). Тут, в українській мові йдеться про можливість засудити, в англійській - про відповідальність за що-небудь, а у французькій - про компетенцію або можливість зробити щось.

Отже, при перекладі неологізмів, та й взагалі будь-яких словосполучень, перш ніж дати переклад терміну необхідно взагалі мати уявлення про що йдеться, а вже потім з маси аналогів вибрати потрібне.

Певні труднощі при перекладі часто викликають так звані «хибні друзі перекладача». Найповніше визначення поняттю «хибні друзі перекладача» дає А.В. Федоров: «Помилковий еквівалент - слово, повністю або частково збігається (або близьке до нього) у звуковій або графічній формі з іншомовним словом при наявності повної етимологічної спільності між ними, але має інше значення (або інші значення) при відомій смисловій близькості (віднесеності до однієї сфери застосування)»[5, с. 191]. Так, французькому терміну *jurisprudence* (f) не завжди відповідає український термін юриспруденція, оскільки основне значення цього слова перекладається як «судова практика», «судові рішення», «прецеденти». Французький термін *personne* (f) *juridique* перекладається не як юридична особа, а як суб'єкт права. У той же час французьким еквівалентом словосполучення юридична особа є *personne* (f) *morale*. Французьке слово *article* (m) означає не тільки артикль, а й - в якості юридичного терміну - стаття закону, пункт, або товар або предмет; слово *médiation* (f) перекладається українською мовою не як медитація, а як посередництво (спосіб врегулювання конфлікту), а слово *médiateur* (m) - не як медіатор, а як посередник. Відоме багатьом слово *communication* (f) часто перекладається як комунікація, спілкування, а в юридичних текстах воно означає передачу судового рішення. Слово *instrument* (m) перекладається як документ або правовий акт, а не як інструмент (знаряддя виробництва). Українському словосполученню деспозитивна норма права відповідає *régle* (f) *supplétive*, а не *régle* (f) *dispositive*, як це часто перекладають, а французькому *services* (pl) *publics* - не публічні служби, а державні служби.

*Si le candidat est un établissement/organisme, la candidature doit démontrer que le candidat est **une personne juridique** et qu'il dispose des capacités financières, opérationnelles et professionnelles pour mener à bien le projet proposé.* [7].

*Якщо заявник є установою чи організацією, то він повинен продемонструвати, що є **юридичною особою** і має фінансові, операційні і професійні можливості, щоб завершити запропонований проект.*

Aussi est-il important de parvenir à créer un marché intérieur des services en veillant à préserver un équilibre entre l'ouverture du marché et la sauvegarde des services publics, des droits sociaux et des droits des consommateurs. [7].

*Тому важливо створити на внутрішньому ринку служби, які б утримували баланс між відкритістю ринку та збереженням **державних служб**, соціальних прав та прав споживачів.*

Дослідники в основному сходяться на думці, що найбільші складності в юридичному перекладі виникають тоді, коли задіяні мови обслуговують принципово різні правові системи.

У міжнародних організаціях держави домовляються про використання термінів, які окреслюють правове поле і компетенції, лінгвістично визначаючи правовий дискурс, його внутрішню форму. У міжнародних організаціях кількість використовуваних мов зазвичай обмежена: 3-5. У Раді Європи 2 мови: англійська і французька. Основою домовленості служить конвенційність. Юридична освіта від перекладачів, які працюють в міжнародних організаціях, не вимагається.

Висновки. Основні труднощі перекладу термінів криються в жорстких вимогах до однозначності змісту поняття. Втім, до зазначеної додаються ще й труднощі, зумовлені лінгвокультурними відмінностями мов. Поняття почасти є відображенням національної культури, ментальності, як і в різних мовах значимо і смислово розрізняються. Основні проблеми, які відчуває перекладач при підборі терміну, еквівалентного термінологічної одиниці мови перекладу, виникають саме внаслідок відсутності в ній стійких термінологічних одиниць з тим же "кодом": по-перше, при перекладі термінів, що не мають еквівалентних одиниць, зафіксованих у лексикографічних джерелах, і, по-друге, за відсутності абсолютної відповідності між значеннями одиниць у вихідній мові та мові перекладу. Над вирішенням цих проблем термінознавці, перекладачі, укладачі двомовних словників працюють протягом декількох десятиліть.

Ми узагальнено відобразили лише деякі положення теорії, методики та методології перекладацької діяльності. Але і це дає можливість говорити, що в цілому перекладацька діяльність - це професіоналізм і сумлінність перекладача у ставленні до своєї місії - посередника в міжнародній комунікації. Переклад у всіх випадках становить лінгвокультурну комунікацію, тому передбачає взаємне мовне розуміння, особливо на ниві наукового співробітництва. Переклад юридичної термінології представляє не тільки проникнення перекладача в лексико-семантичні та лінгвокультурні глибини мови оригіналу, але і в область юридичної науки.

Використані джерела:

1. Гак В.Г., Львін Ю.И. Курс Перевода, Французский язык. М.: Международные отношения, 1980. - 355 с.

2. Гамзатов М.Г. Техника и специфика юридического перевода: сб. ст. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2004. – 184 с.
3. Мачковский Г.И. Французско-русский юридический словарь. – М.: АБВУУ Press, 2009. – 554 с.
4. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Р. Валент, 2004. – 237 с.
5. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. М.: «Издательский Дом «Филология три», 2002.-416с.
6. Словник юридичних термінів. . [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.justem.com.ua/u/teksti-korisnih-posilan/slovník
7. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française par P.Robert. Paris: S.N.L., 2000. - 2171 p.
8. Code civil (France) Contentmedia group, E-Book, 2011. -825 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.cordis.europa.eu
9. Journal officiel de l'Union européenne. . [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.eur-lex.europa.eu
10. Manuel de législation sur la violence à l'égard des femmes. Publication des Nations Unies. 2010- 73. . [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-juridiques.verif.com/documents>
- Manuel de législation sur la violence à l'égard des femmes. Publication des Nations Unies. 2010- 73.
11. La Semaine Juridique Edition Générale - 2010 - n° 51
12. Le Monde №№ 21814- 21817, mars 2015
13. Le Temps №№ 5149, 5150, mars 2015